



BOĞAZIÇI MEHTAPLARI
(ROMAN)

ABDÜLHAK ŞİNASİ HİSAR



KK.T.C
.. YAKIN DOGU ÜNİVERSİTESİ
FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ EDEBİYATI BÖLÜMÜ

BOGAZİÇİ MEHTAPLARI ROMANININ
İNCELEMESİ

FigenSENOVA

Tezin Danışmanı Doç.Dr.Bülent YORULMAZ

Haziran 1999
Lefkoşa/Kıbrıs

K.K.T.C
YAKINDOGU ÜNİVERSİTESİ
FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ EDEBİYATI BÖLÜMÜ

BOGAZİÇİ MEHTAPLARI ROMANININ
İNCELEMESİ

BİTİRME TEZİ

Figen SENOVA
4-C ŞUBESİ
950267

HAZİRAN 1999
LEFKOŞA/KIBRIS

İC/ND EKİLER

ÖNSÖZ	1
GİRİŞ..	2
YAZARIN HAYATI	5
KILIK-KIYAFET İLE İLGİLİ UNSURLAR	13
KTIJK-KIYAFET İLE İLGİLİ UNSURLARIN AÇIKLAMALARI	15
AKSESUAR İLE İLGİLİ UNSURLAR	18
AKSESUAR İLE İLGİLİ UNSURLARIN AÇIKLAMALARI	19
ZAMAN İLE İLGİLİ UNSURLAR	21
VASITA İLE İLGİLİ UNSURLAR	24
VASITA İLE İLGİLİ UNSURLARIN AÇIKLAMALARI	26
RENK İLE İLGİLİ UNSURLAR	27
GENEL İNDEKS	29
KAYNAKÇA	36

ÖNSÖZ

Bu bitirme tez çalışması Yakın Doğu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı kapsamı dahilinde Yapılmıştır.

Çalışmada Abdülhak Sinasi Hisar'ın Boğaziçi Mehtapları adlı Romanının 1943 tarihi 4.baskısı ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu kapsam içerisinde bilinmeyen kelimeler çıkartılıp tahlil edilmiştir.

Bu çalışmada beni yönlendiren, her türlü yardımı ve eleştiriyi esirgemeyen bitirme tezi danışmanım Doç.Dr.Bülent YORULMAZ' a teşekkür ederim.

GİRİŞ:

Abdülhak Şinasi Hisar'ın ancak son zamanlarına yetişebildiği ve Boğaz içi Mehtapları'nda en küçük teferruatına kadar anlattığı Boğaz içinin asıl esrarı, Temmuz, Ağustos veya Eylül 'ün on iki, on üç, tercihan on dört veya on beşine rastlayan gecelerinde bura bura halkının sayıları bazan ikiyüz elliye varan kaynaklara toplanarak, musiki eşliğinde, her iki sahil boyunca yaptıkları bir şehraini andıran mehtap safalarıdır.

Bütün Boğaziçi'nde bayram sevmeme benzeyen bir sevinç ve heyecanla beklenen mehtaplı gecelerde, boğaziçi halkının daha çok his, hayal ve zevk avına çıkarak ruhlarını teskin ettikleri görülür. Gecenin nezaman ve kimin tarafından tertip edileceği haberi çok önceden bütün Boğaziçi'ne fısıldandıktan sonra, mevki ve servetine göre bir çok aile hazırlıklara başlarlar. Yazarın çocukluk cennetini renklendiren ve asırlardır anlatıla anlatıla bitirilemeyen mehtap safalarının asıl büyüğü, musiki fasıllarındadır. Ay ışığında saz kayığı ortada, şehrayine katılan kabile onun etrafında olduğu halde hareket başlayınca, sessizlik arasından önce bazı kopuk sesler gelir, çalgılar akort edilir, mırıltılar, sayıklamalar duyulur ve hemen ardından muhteşem fasıl başlar. Sazlar bir fasıldan diğer bir fasıla geçtikçe , sandal ve kayıklardaki insan kfilesi de sanki bir rüyaya dalarlar. Bütün Boğaziçi'ni inleyen saz sesleri insan ruhunun en gizli köşelerindeki sırları terennüm ederken tarifi imkansız bir manevi hava teşekkül eder. Tabiat, musiki ve insan ruhunun sarmaş dolaş olduğu bu alemde biran için bütün maddi engeller aşılr ve bütün ruhlar bu alemde gezleye başlar. İliklere kadar nüfuz eden musiki fasılları devam ettikçe,sazı dinleyen kabile büyülenmiş bir halde, şiir ve hayalin ağırlığıyla kedilerinden geçerler.

Bu rüya alem! İki kıyı boyunca aşağı yukarı üç dört saat kadar sürer vakit gece yarısına yaklaşınca saz susar, hemen arkasından saz kayığıyla birlikte diğer bütün kayıklar da küreklerini hafifçe kıpırdatarak Kalenderden yavaş yavaş geriye dönmeğe başlarlar. Akıntısı pek olmayan bir yere varınca, yeni bir fasıl için tekrar durulur. Fasil sesizce dinlendikten sonra, yine topluca hareket başlar. Kimi harap kimi muhteşem, kimisi yıkılacak gibi bel vermiş yalıların önünden geçilerek bebek koyuna varıldığında, mazinin bir nevi sembolü olan «süküt fasıl» başlar şehrayine katılan bütün herkes burada susmasını bilir. Sessizlik başlar başlamaz, manevi güzelliğe kanmak olan ruhlar bu kea içinde yüzdükleri maddi alemin güzelliklerini,suları, gökyüzünü, ay ışığını, etraftaki tepeleri, mezarlıkları, selvileri ve tabiatın her yanını seyre koyulurlar. Bu fasılda bir hassa hanımlar parlayan gözlerle birbirlerini süzer ve hayal alemindeki sevgililerini düşünmeye dalarlar. Hemen hiç kimsenin uyanmak istemediği ve edebiyete kadar devam etmesini istedi içinde yüzdükleri rüyanın artık bu noktasında yazar, fanilik duyusunun iyiden iyiye hissedildiğini belirtmek «dağılışı fasıl.» ru haber verir.

Ezani saat beş, beş buçuğu bulunca saz takımı, içine gireceği yalıya varıncaya kadar çalmaya devam ederek kafilenden ayrılır. Böylece, Boğaziçi halkının en asil zevklerinden biri olan mehtap davası sona ermiş olur. Saz kfilesi daha çok, ya kalıncada Suphi Paşazade Sami Bey'in yalısına gider; kfilede birer ikişer İstinye ve Yeniköy arasında dağılır veya yeniköy'de Sait Halim Paşa'nın yalısına misafir olur.

Hisar!agöre, mezarlıklar, selviler ve mezartaşlarıyla çevrili, ölümlerle aynı havayı teneffüs eden Boğaziçi halkının bu ulvi alemde sadece iki his ruhları

doyurmaya kafi gelir. Bunların biri, o gün henüz yok olmamış tabiat, sevgisi diğeri ise «musuki iptilası »dır.

Apayrı bir yaşama uslûbû, farklı bir edebiyat ve musiki zevki, hatta dini anlayışıyla bile istanbul'un diğeri bütün semtlerinde yaşayan insanlardan ayrılan bahtiyar Boğaz'ın esrarlı güzelliklerini yudunlarken, kendilerine sunulan nim~tlerin de farkında, onlardan en iyi şekilde faydalanmayı bilirler.

Bu mütevekil insanların meydana getirdiği ve Hisar' ın onları en küçük teferuatına kadar anlattığı Boğaziçi medeniyeti, aslında içine kapanık ve oldulça ahenkli bir medeniyettir. Sokak satıcılarından başlayarak yalıların en küçük fertlerine benzeyen bu medeniyet daresinin içindeki müessesnizama uymak zorundadır. Helvacılar helvalarını bir ahenge uydurarak satarlar; kıyafetleri bile bir ahenk ve bir sitem içinde yapılan kayıkçılar küreklerini belli bir ritme uydururlar. Hatta dileciler bile haftanın bir günü bir dua veya ilahi okuyarak dilenirler.

Yer yer aynı duygu ve hatıraların tekrarlandığı Boğaziçi Mehtapları, bir bakıma bütünüyle, Boğaziçi'de yaşanan hayatı, tabiatla uyuşan medeniyetin ve tarihin aynası gibidir. Eserinde, tabiatla tarih duygusunun her yanına sinmiş olduğunu gördüğümüz Abdülhak Şinasi Hisar, yılların ardından, mazi cennetinde kalan o eşsiz güzellikleri anlatırken, adeta oyeniden yaşar. Kandil sönüp herkes dağıldıktan, bir medeniyet ve bir hususi alem kaybolup yok olduktan sonra yazara düşen, o alemde geçirdiği mutlu anları hatırlamak, canlı kalmalarını sağlamak için de Boğaaaziçi Mehtapları'nda yaptığı gibi onları sergilemektir.

YAZARIN HAYATI:

ABDÜLHAK ŞİNASI HİSAR(1888-1963)

İstanbul'da (Rumelihisan) doğdu. Şinasi ile Abdülhak Hamit'e hayran olan babası, ona bu ili şairin isimlerini birleştirerek vermiştir: Abdülhak Şinasi.

Galatasaray Sultanisi'ni bitirdikten sonra Paris'te Ecole Libre des Sciances Politiques'te okudu. (1905-1908) Paris'te öğrencilik yıllarındaGenç Türkler'in siyasi toplantılarına katıldı. Ünlü Fransız yazar ve şairleriyle (Maurice Barres, Jean Moreas Emil Faguet ve Anatole France)tanıltı. Fransız öğrenci derneklerinde üe olarak bulundu.

1908 de yurda dönerek 1928 e kadar bazı yabandı şiketlerle çalıştı. Daha sonra Hariciyeyi olarak, yurt içi ve yurt dışı memurluklar yaptı. 1948 de İstanbul'a döndükten sonra yalnız eserleri ile meşkul oldu.

Ömrü boyunca evlenmemiş olan A.Şinasi, çocukluk ve gençlik yıllarını Boğaziçi'nde geçirmiştir. Candan bağlı olarak bir çok eserlerine çevre ve konu edildiği Rumelihisarı'ndaki yalıları, 1918 deyanmıştır. Yazar 1948 den sonra, ömrünü Cihangir'de geçirmiştir.3 Mayıs 1963 te vefat eden A.Şinasi Hisar,Merkez efendi mezarlığına gömülmüştür.

Abülhak Şinasi Hisar, 19. yüzyıl sonu ile 20, yüzyıl başlarında son parlak çağını, zevk ve medeniyet birikimlerini İstanbul yüksek tabakasına bağlı bir aydındır. Varlıklı ve kültürlü bir aileden gelmiştir ve öyle bir ortamda yetişmiştir. Huzur, düzen 'e incelik dolu bir çevrede geçen çocukluk yılları, bütün eserlerinin kaynağıdır.

Süzülmüş, arınmış bir ahlak ve terbiye geleneğinin meydana getirdiği İstanbul

efendiliği, kibarlık, (ve hastalık derecesine varan) maddi temizlik, mızacının ana hatlarını verir. İnsanlardan kaçan, kendi özüne ve hatıralarına kapanık bir hali vardır. Sanki daha sonra yaşadığı günlerden hoşnut değildir de, gerçekte yegane ömür saydığı çocukluk çağı içindedir. Çok değişen İstanbul'da, hafızasını hiç değiştirmeyerek belki sadece masallaştırdığı geniş zamanın manzara, adet ve şahısları arasında yaşamaktadır.

A.Şinasi, bu yüzden, ömrünü dolduran toplum hadiselerine, savaşlara, ihtilallere, devrimlere ilintisiz görünür. Değişen, bozulan ve her anlamda yıkımlara uğrayan İstanbul, ona gittikçe çoğalan bir ayrılık hissi, bir geçmiş özlemi, yalnız kalış üzüntüsü vermektedir. Abdülhak Şinasi Hisar yeni bir devrin doğuşuna değil ama köklü bir medeniyetin yıkılışına razı olmayan, bundan da en fazla ızdırap duyan yazarımızdır.

Yazar dürüstlüğüne her şeyin üstünde tutarak devrin siyasi olaylarına kalemıyla hiç karışmaz görünen A.Şinasi, Fransız edebiyatında derin bir bilgi sahibi olduğu kadar, Türk edebiyatının eski yeni bütün saflarını da yetki ve zevk ile izleyip anlatan bir yazardır. Eski şiirimizin çok güzel mısra ve beyitlerini topladığı Geçmiş Zaman Olur Ki ... adlı bir şiir güldestesi vardır. Dostu ve hayranı olduğu Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Nigar Hanım, Mehmet Rauf ve Pierre Loti'ye dair en güzel yazı ve eserlerden bir kısmı, A.Şinasi 'nın kaleminden çıkmıştır.

A. Şinasi Hisar elbette bir doktrin adamı değil fakat, kaleminin dokunduğu her temada felsefe havası bulunan yazıcılardandır. Zaten ona göre: Bir sanatakan söyleten, yalnız vuzuhlu fikirler olmaz. Sathi hakikatten geçerek, gizli

derinliklere inmek» gerektir.

Hisar'ın dünyaya bakışı hayli karamsardır. Hayatın geçiciliği ve hiçliği, her şeyin bir gün yok olacağı tasası bütün eserlerine yaygındır. **Fanilerin Hüznü** başlıklı yazıda şunları söyler:

«Bazılarımızın yeryüzünde en çok duyduğumuz his, faniliğimizi bilmemizden gelen bir melaldir... Düşünürsek, bütün hayat, çektiğimiz bir çubuk içindeki esrar gibidir. Biz mest oluyoruz, fakat bizim zevkimizi sağlayan onun yanıp geçişidir. Bu tezat içinde mesut olabilmek, şüphe yok ki, hiç kolay değildir. Biraz hassasiyet, saadetin tadına bu zehri karıştırmaya yeter.»

Fakat fanilik düşüncesinin doğurduğu bu kararsızlığı, o geçmiş zamanın rüyalı, büyümlü iklimlerine dönmek, Türk'ün özlü bir medeniyetini yeniden diriltmek, günlük maddi hayatlar.dan ve maddeci felsefeden kaçıp tasavvufi, mistik bir alemde avunmak, ve barınmak suretiyle gidermeğe çalışır.

Hisar, İstanbul'un kendisini dahi, yaşanmış milli tarih, sanat eserleri, benzersiz tabiatı, türlü güzellikleri ve her tabakadan insanların yarattığı gelenekler içinde bir felsefe olarak benimser. Büyük bir özleyiş gibi, aşk derecesine varan bir istek halinde o geleneklere bağlılık gösterir. Eserleri okununca dahi iyi anlaşılır ki, bizim eskiden: kendimize has, şahsiyetli, ince bir medeniyetimiz, bir yaşama üslubumuz inkar edilemez üstünlüktedir. A.Şinasi, hayaline, bütün zenginliği ile topladığı bu milli ve yerli hayatı, şaşırtıcı bir kudret ile gözler önüne sermektedir.

Bunun yanısıra, A.Şinasi'nin sosyal görüşleri: **«Milliyetçilik»** kelimesiyle özetlenebilir. Nitekim ölümünden sonra Dünya gazetesinde (31 Mart - 12 Nisan

1967) yayımlanan hatıralarına «Bir Milliyetçinin Not Defteri» adını koymuştur.

Hisaar, Makale, Hatıra, Roman, Büyük ve Küçük Hikaye, Monografi türlerine girebilecek yazılar ve eserler vermiştir. Fakat edebi türleri birbirinden kesin hatlarla ayrılmak ve her türü bir takım kurallar ile sınırlamak yolunu hiç sevmeyen yazarın, hemen bütün eserlerinde aynı üslubun ve aynı tahkiye tarzının yarattığı bir tek hava görülür.

1921 den beri (ilkin Dergah dergisinde) yazdığı makale'lerinin çoğu edebiyat ve sanat üstünedir. Bunlar gazete ve dergilerde kalmıştır.

Monografi ve inceleme yazıları'nın bir kısmı kitap halinde kıçmamış, bir kısmı ise İstanbul ve Pierre Loti (1958) Yahya Kemal'e Veda (1959) Ahmet Haşim Şiiri ve Hayatı (1963) adlı eserler olmuştur. Bunlar birer kuru inceleme eseri olarak değil, hatıra çeşnisinde yazılmışlardır.

Abdülhak Şinasi'nin romanlarından sonra en önemli eserleri <<Boğaziçi Medeniyeti» etrafında yazılmış Hatıra'lardır. Boğaziçi Mehtapları (1943) Boğaziçi Yalıları (1954) Geçmiş Zaman Köşkleri (1956) adlı kitaplardan toplanan bu hatıralar, bir bakıma, altmış yıl önceki İstanbul hayatlarının bir romanı, ayrıca Boğaziçi'nde en yüksek derecesine ulaşmış kültür, yaşama ve tabiat güzelliklerinin yorumları, tahlil ve tasvirleri sayılmalıdır. Ona göre Boğaziçi «Hususi bir terbiye, bir şive, bir terkip, bir üslup, bir kavram, bir makamdır. Bu geniş manzaraların içinde pantheiste bir ruh açmış olduğunu, sonradan duymuş ve düşünmüş»tür.

Bu eserlerde yalıları, mehtapları, saz alemleri, şehrayinleri, ünlü ve ünsüz ileri, paşaları, beyleri, uşakları, hizmetçileri, türlü kadın giyimleri, hayat anlayış{\{\}, e yalıların iç düzeni ile tasvir ve tahlil edilen Boğaziçi, en fazla şahsiyet taşıdığı bir

zamanda, yani 20.yüzyıl başlarında ele almıştır. Her şey bir« geçmiş zamarr-> havası içinde bir masal edasında verilmiştir. Adeta perilerin yaşadığı bu alemde her şey güzel, hep huzur ve ferahlık içindedir. Orada cennettekini andıran bir ömür sürülür. Yazarın mutlu çocukluk dünyası içinden, hiç bozmaksızın çıkardığı tasarılar, duyuşlar ve hayaller, çekici bir üsluba bürünmüştür. O alemini çocukluğunda yaşamamış ve duymamış olanların dikkatinden kaçabilecek bambaşka ve derin bir gözle, semt ve manzaraların baş döndürücü lezzetini bize sunar. Bir sanat büyücüsü gibi, çevre ve insanların, yalnız güzel ve hayali yanlarını gösterir. Bakmaya değmiyecek veya çirkin olan köşeleri gözlerden saklamayı bilir.

Abdülhak Şinasi Hisar'ın Roman veya Büyük Hikaye denebilecek üç eseri vardır: Fahim Bey ve Biz (1941) Çamlıcadaki Eniştemiz (1944) Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği (1952)

1921 den beri yazıları çıkan A Şinasi, asıl ününü bu romanlarla (bilhassa 1942 C.H.P. Roman Mükafatın'da derece alan Fahim Bey ve Jiliz)-kazanm.ı.ştır.Almanca, Fransızca ve başka dillere çevrilen Fahim Bey ve Biz'den sonra A.Şina~iHisar, Türk roman yazarlarının en büyüklerinden biri sayılmıştır.

A.Şinasi Hisar'ın romanlarına belki tahlil ve düşünce romanı denebilir. Fakat onun eserlerini, bildiğimiz roman çeşitlerinin birine katmak zordur. Alışılmış romanlardan apayrı bir teknik ve tahkiye tarzı denemiştir. Zaten, yazar, romanın bir tarifi, bir kuralı olamayacağı görüşünü, bir çok yazılarında belirtmektedir.

Bununla birlikte bir çok tenkidciler A Şinasi'nin roman, tarzı ile Fransız romancısı Marcel Proust (1871-1922) unki arasında benzerlik bulmuşlardır. Bu benzerlik, her iki romancının hayatı, dünyayı ve sanatı ele alış ve yorumlayış

tarzlarından başka methodlarında da görülür, Bu bir içe dünüştür, kişi olayları hayal ve hatıranın derinliklerinde arayış yöntemidir. Onlarca her eserde bir deruni(sübjektif) ihtiyacının verimidir. Şuurun derinliklerinde ve geçmiş zamanda yakalanmış küçük, önemsiz bir temanın, suya atılmış bir taşla açılan ve genişleyen çemberler halinde çözümlenmesidir. Ruh ve madde tahlillerinde büyük ustalığı olan A.Şinasi, edebiyatımızda izlenimci (impressioniste) romanın en güzellerini kazandırmıştır.

Zaten o ,« roman, hayatın bir özeti veya aynası olmamalıdır.» Basit gerçekleri değil, gizli iç hayatımızı yansıtmalıdır. Merak uyandıracak, gönül avutacak tarzda eserler değersizdir... gibi görüşleri, çoğu yazılarında savunmuştur:

«Bir sanatçıdan isteyebileceğimiz tek şey, kendisinin, söylemek için dünyaya gelmiş olduğu şahsi fikirleri ve duyguları bulunması ve bize bunları duyurmasıdır. En yüksek şekliyle roman, hayatımızın bir temsili ve sentezi olduğuna göre, dünyanın yalnız manzarası vve ömrümüzün sade geçişi bile, romancıya ilham kaynağı olarak yeter.

Roman yapmaya değil, hayatın hakikatini bulmaya ve hakikatin şırına varmaya uğraşacağız. Sati hakikatlerden geçerek, gizli derinliklerin şiirine ineceğiz. Buraya inince mahrem ve drini hayatımızın emirleri kadar şuur altı sayıklamaları - mızında gizli açık seslerini birden duymaya başlarız. Bizim asıl duyurmak ediklerimiz de zaten bunların bütünlüğüdür. Her sanatçı, kendi gönlünde yaşayan si kıtayı, sanatın sesleri ile büyüleyerek yaprak yaprak, dal dal ve dalga dalga dünyaya aktarmalıdır.»

A.Şinasi'nin romanları, başlıca *bir* olay etrafında toplanamaz. İnce ruh erini meydana getiren küçük ve karmaşık vak'alaardan kurulur. Yazar, olaya

önem verdiği gibi, onu plannamak bile istemememiş havasındadır. Romanlarını, hayatın her hangi bir noktasından başlamış hissiyle okuruz, bitirdiğimiz zamanda bir sonuca varmış gibi olmayız.zaten olay, A.Şinasi'nin en az umursadığı bir roman unsurudur.

<<Abdülhak Şinasi'nin romanlarındaki bir üstünlük de karakter yaratma ustalığı olarak gösterilir. Bilhassa Fahim Beyi, Türk romanları içinde en kuvvetli bir tip örneği sayanlar ve onu George Duhamel'in Salavin'ine, Servantes'in Don Kişot'una, Gonçarov'un Oblomov'una denk tutanlar eksik değildir.

Her romanda sadece kuvvetli tek bir tip ve onun etrafında önemsiz kişiler toplanmıştır. Ama bu tip, bütün genişliği ve derinliği ile, ruhu ve maddesi ile, ve iç dünyası ile tanıtmıştır. Ruhlarının her köşesini aydınlatmıştır, bütün karmaşası ile iç-insanı ortaya koymuştur. Onun türlü olaylar, hayeller ve toplum değişimleri karşısında tavır ve tepkilerini sezdirmiştir. Hatta bütün romanı o bir tip'i anlatmak için yazdığı söylenebilir. Belki bütün eserleri bir tek kişi'yi anlatmaktadır. Çünkü Çamlıcadaki Eniştemiz, Ali Nizami Bey tiplerinde bile Fahim Beyi hatılamamak mümkün olmaz.

Romanlarındaki bu tek tipler, yazarın çocukluğunda tanıdığı ve kiseye benzemeyen miz.açlanyla yakından ilgilendiği kişilerdir.

A. Şinasi, kahramanlarına, istediği kalıbı, düşünce veya eğilimi vermek isteyen değil, tersine onların karakter ve meyillerine uymaya çalışan özlü bir romancıdır. Çünkü insanı anlatmak zor bir iştir. O kendine bağlı robotlar yapmaktan sakınmıştır. Bu yüzden, kişilerinin iç Ye dış davranışlarına bağlı kalmış, onları dikkatle inceleyip

i tasavvurlannıda katarak yazmayı tercih etmiştir.

Yazmaya başlayınca, bu sanatın biricik vasıtası olan lisana hürmet etmek, onu dden geldiği kadar yanlışsız, doğru, ahenkli, güzel ve her kelimesi yerinde, tadını çıkararak kullanmōaya itina etmek gerekir. Bunalan söyleyen Abdulhak Şinasi, çok mecazlı, süslü, uzun ve dolaşık cümlelerden örölü bir yazı dilini benimsemiştir. Yazı dilinde ısrar etmiş ve konuşma dilini istememiştir konuşur gibi yazmanın açık, yalın, cümleler kurmanın alehinde olduğu için romanlarında şöyleşme bölümleri bile azdır. Köylü ve halk taklidi sözlere hele, hiç bir yer vermemiştir.

Halit Ziya nesrini düşündüren çok uzun tahlil cümleleri cümlecikler, ve ara cümleler katılarak, bazan bir sahifeyi doldurur. Bu hal, cümlelere, pek zengin anlamlar ve kıvrak çeşitler verirse de ilk okuyanların yadırgatır ve yorabilir.

Burgu gibi cümleler, anlattığı şeyin ta derinlerine inmek ister. Bir de en basit şeyleri anlatırken bile bize büyü dolu bir masal havası sunar gibidir. Özel kelime haznesi ile, aradığı iklimi hazırlar. Her nesleye dugu ve canlılık katar. Anlattığı lere etkisiz katlığı söylenemez. Bazan içi burkulduğu hazan da biraz eğlendiği hatta alaya aldığı sezilmektedir.

Düşündürmeden önce duyurmak sindirmek isteyen bu üslup, kaçış ve uçuş indeki duyuşları yakalar. İkide bir değişir. İçli bir şair ruhunun süzgecinden geçmişcesine kah musiki, kah resim, masal, dua sekillerine girer.



KILIK- KJYAFETİLE İLGİLİ UNSURLAR

..~ -B-
BAŞÖRTÜSÜ 73,75,191

-Ç-
ARŞAF 75,81

-E-
iiVEN 78
AP 81,194
223

-F-
CE 75,81
103

-G-
GECELİK 101

-M-
MANTO 75,81
MAŞLAH 75,81

-R-

İİNGOT 103

-Ş-

181,192

-T-

TERLİK 81

-Y-

'AŞMAK 24,75,83

İRME 81,191

YAFET İLE İLGİLİ UNSURLARIN AÇIKLAMALARI

-B-

YAFET: Kadınların saçlarını kapatmak için başlarına örttükleri işlemeli veya düz bez, eşarp.

-Ç-

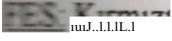
ÇARŞAF: Eskiden kadınların giydiği uzun sokak kıyafeti

-E-

ESVAP: Giyecek şey, elbise

-F-

FERACE: Genellikle kadınların sokağa çıkarken giydikleri mantoya benzer elbise. Feraceler çuhadan, softan son zamanlarda da fantazi ipekli kumaşlardan yapıldı. Devrin modasına göre dar biçimde olurdu. Renkleri genellikle koyu idi. Tanzimatın önce saray ilerigelenleri, Bazılarının içi kürkle kaplı olan feraceler giyerlerdi. Osmanlıda ilmiye sınıfı mensuplarının 1848 yılında rütbelerde yapılan değişiklikle gereğince semi günlerde giydikleri sırma işlemeli üslûge de ferace denirdi. Biniş diye de bilinen bu feracelerin özellikle kolları çok boldu. Bugün Anadolu'daki köylerden bazılarında ferace en çok kullanılan giyeceklerden biridir. Türk kadınının en şık elbisi bu renkli feracelerdi.



çuhadan yapılmış, tepesinin ortasından püskül sarkan başlık.

Fesler çuhadan kesik koni biçiminde yapılırdı. Genellikle kırmızı renkte, püsküllü veya püskülsüz olurdu. Fesin daire şeklindeki üst kısmına tabla denirdi. Tablanın tam ortasına bir delik açılarak buraya ince, boru biçiminde iki üç santim uzunluğunda ibik eklenirdi. İbiğin ucuna püskül takılır ve fesin iç kısmından, püskülü tutması için ibik düğümlenirdi. Fes çeşitli şekillerde giyinirdi. Başlıca fes renkleri kırmızı, hunnabi, orta renk al, nar çiçeği, vişne çürüğü, güvez ve siyahtı. Biçimlere göre ise feslere zubaf, aziziye, mecdiye gibi adlar verilirdi.

-M-

i.!!IWı.AH: İstanbul'da geçen yüzlının sonlarında ortaya çıkan, sırta geçirilmesi kolay, kullanımı da rahat bir elbiseydi ve günün her saatinde giyilebilirdi. Zengin sınıfa mensup hanımlar genellikle maşlahı tercih eder ve başlarına ince ipekten dokunmuş ipek bir örtü sararlardı. Maşlah rahatlığına rağmen kollarının kısa ve bedeninin bolkesilmiş olması yüzünden giyenin boyunu ufak gösterirdi ve modası bu yüzden erken geçmişti.

-R-

İNGOT: Kruvaze, bele oturan, bol ve geniş etekli arkası yıрмаçlı uzun etek ceketi. Redingot siyah veya gri şayaktan yapılır. Yaka, klasik biçimdedir. Göğüs iki düğmeyle iliklenir.sağ ve sol tarafta, iki süs düğmesi vardır. Aynı kumaştan pantolonla giyilir. Yelek, beyaz veya devekuşu rengindedir. Frenk gömleği yaka güğsü

kolalıdır.plastron veya tek düğümlü kravat takılır. Kravata genellikle mücevherli bir kravat iğnesi iliştilir. Redingot adı verilen bu giyecek 1725'edoğru ingiltereden kıta Avrupa'sına geçerek özellikle buzlu ve yağmurlu havalarda giyilirdi. Yine aynı devirde redingot subay kabutu olarak da kullanılmaya başlandı. Cumhuriyet devrinin ilk yıllarında modaydı. Birara resmi tören elbisesi olarak kabul edildi. Kısa bir süre sonra bırakıldı.

terYY": Beyaz renkli ve yan şeffaf tülbentten yapılmış iki parçalı örtüye denirdi. Parçalardan biri yukarıdan öbürü de aşağıdan bağlanıp sadece gözleri açıkta bırakacak şekilde takılır; yaşmağın uçları yakanın içine sokulurdu. Şeffaf olmaları dolayısıyla erkeklerde heyecan uyandırır, eski yazarların değimiyle "kumaşın gerisinden tatlı hayal renkleri, hayal çizgileri, burun ucu, pembe yanaklar, kırmızı dudaklar, çene, boyun ve gerdan farkedilirdi." Türk edebiyatının büyük isimlerinden Ahmet Rasim'in yaşmak'tan bahsederken" hafif tüyden yapılmış bir fanusu andırırdı. Yaşmak takmasını her kadın beceremezdi" diye yazması da işte böyle bir hayalin neticesidir.

nn-ıPU.MC: Eskiden kadınlar tarafından kırlarda gezinirken baş örtüsüyle birlikte giyerek çarşaf yerine kullanılan, ince kumaştan yapılmış hafif giyecek.

AKSESUARLA iLGİLİ UNSURLAR

-A-

42

126,78,173,177

-E-

ELMAS

161,297

-İ~

191

-M-

İCEVHER

81,192

..p_

40

PRİANTA

84,191

78

-S-

SAAAT

248

41,42

-Y-

157

AKSESUAR İLE İLGİLİ UNSURLARIN AÇIKLAMALARI

-E-

ELMAS: Karbon atomlarından oluşan elmasın, atom yapısı farklıdır. Sıcağı en iyi iletmesinin yanı sıra, elmas dünyadaki en sert cisimdir. Renksiz, hafif hafif renkli elmasların yanı sıra, yeşil, pembe ,mavi, kanarya sarısı ya da siyah elmaslar da vardır. Bir elmasın tüm güzelliğinin ortaya çıkması için kesilip cilalanması gerekir. En sert minereal olan elmasın adı yunanca yenilmez ve yola getirilmez anlamına gelen "adamas" sözcüğünden türemiştir.

-İ-

Cİ: istiritye v.b. deniz hayvanlarının içinden çıkan ve daha çok süs eşyası olarak kullanılan küçük, yuvarlak, sert ve sedefli tane.

-M-

CEVHER: Değerli taş ve madenlerden yapılan süs eşyalarının genel adı.

Altın, platin gibi değerli madenlerle zümrüt, elmas, safir,yakut gibi taşlardan yapılan mücevherden başka zirkon, opal ve grena' dan yapılan daha az değerli mücevherde vardır. Ergime ve billurlaştırma sonucu hazırlanan sentez taşlar ve Bohemya'da bulunan taklit taşlarıyla de mücevher yapılır. Bu taklit ve hakiki mücevherlerin yanı sıra, yeni mücevherler ortaya çıkarmak için, fantazi mücevhercilik doğdu. Tarih belgelerinden anlaşıldığına göre mücevherin insanlığın yaşına eşit bir geçmişi vardır.

-P-

: Bir mücevhere takmak amacıyla üzerinde 57 veya 58 façeta meydana gelecek biçimde yontulmuş yuvarımsı elmas. Şatlık, beyazlık, parlaklık ve yontulma biçimi bir pırlantanın kalitesini gösterir.

-Y-

c~: Bir git-gel hareketiyle sallandığı zaman küçük bir hava akımı sağlayan ve özellikle yüzü seriletmeye yarayan küçük , katlanabilir ve taşınır alet.

ZAMAN İLE İLGİLİ UNSURLAR

-A-

ELSTOS

70,72

İSASAM

17,3840,41,42,67, 100,170,252

9,238,254,260,266,286,303

38

-B-

140,143,208,211,212,222,241

70,85,234,260,262,278,292,293,299,302,305

-C-

İSMA

12,55

-D-

52,83,91, 198

220,229

-E-

EVİTİ

47,70,72

-G-

GECE

13, 14, 15,26,30,38,39,40,42,43,44,45,46,47,49,55,57

60,64,68,69, 70,71,72,73,75,78,79,84,86,89,91,94,99

100,102,108,109, 110, 112,113,117,123,124,125,126

128,129,132,135,141,147,148, 153,_154,155,156,157

159,160,162,163,164,166,168,174,177,178,185,186

190,191,192,194,195,197,199,207,210,211,216,217

219,221 ,223,230,23 1,233,234 ,23 5,237,239,240,242

244,245,246;247,248,249,250,251,252,253,255,259
260,263,264,265,266,267,268,269~274,280,283,284
287,292,293,296,297,307,308

11, 13,38,39,47,49,52,56,57,83, 118,206,210,211
219,23423 7,252,256,260,274,286,287,299
64,154,159,167,168

-H-

EAF TA

56,60,114,266
70

-İ-

12,41,234

LK BAHAR

52,118,133,280

-K-

35,55,211,212

-M-

35

-N-

35

-P-

12,55,85,86,91,268

-S-

48,49,52, 100,111,113,121,122,124,147,162,167
179,182,202,224,239,250,251,252,283,288

1,203,231~234,243,249

9.52,304

9,12,17,22,34,38,39,45,70,155,159,160,164,186

200,269,277,279,302,304,306,307

NON BAHAR

47,52,70,131,133,140,211,250,280

-T-

70,72

-Y-

47,83,123,124,206

9,33,36,163,177,279,280,288,307

VASITA İLE İLGİLİ UNSURLAR

-A-

ARABA

10,37

-Ç-

ÇATANA

11,182

-K-

KAYIT

10, 11, 12, 14, 15, 31, 37, 41, 42, 45, 46, 48, 67, 71, 73, 76, 79

80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 95, 96, 99, 101, 102

103, 104, 107, 108, 109, 111, 113, 114, 115, 117, 121, 126

127, 128, 163, 165, 182, 184, 185, 189, 190, 194, 197, 199

201, 202, 205, 230, 232, 233, 247, 248, 249, 250, 251, 252

253, 265, 266, 267, 268, 269, 283, 285, 286, 292, 293, 294

297, 298, 309

-M-

MAYNA

11

-O-

179

OTOMOBİL,

27, 57, 179

-R-

.ÖR

11

-S-

..

SANDAL

10,11,12,24,41,42,48,67,71,73,75,76,79,80,83,84,86
88,89,90,91,93,95,96,99,101,102,103,104,107,109,
111,113,114,115,158,161,163,165,167,180,182,183,
189,190,194,196,198,199,200,201,202,203,205,231,
232,233,241,244,245,247,248,249,250,251,252,253,
266,267,283,286,292,293,294,297,298,309

-T-

33

-V-

VAPUR

11, 12,33,46,49,72,167,180,182

-Y-

YELKENLİ

11, 12,129

VASITA İLE İLGİLİ UNSURLARIN AÇIKLAMALARI

-Ç-

ANA: Küçük motorlu gemi.

-K-

KAYIK we. ---: Çeşitli boy ve biçimlerde kürek, yelken veya bazen motorla hareket eden nehir ,göl ve denizde dolaşmak veya belirli ağırlıkta yük taşımak için kullanılan güvertesiz küçük tekne.

-M-

MARINA • --- Limanlarda, şamandıralara bağlı olarak yükleme ve boşaltma yapan gemilerden, kıyılara römorkör yedeğinde yük götürüp getiren tekne.

-R-

ORKÖR: Genellikle motorlu bir taşıt tarafından yedeğe alınarak çekilen motorsuz taşıt.

-S-

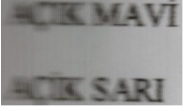
SANIR, ---AL: Kürekle hareket ettirilen, kısa boylu genişçe küçük deniz teknesi.

-Y-

YELKENLİ: Yelkeni olan, yelkenle giden gemi.

RENK İLE İLGİLİ UNSURLAR

-A-



149

87,170

-B-

M **YAZ**

103

17,33,39,44, 75,78,101,102,128, 170,309

-K-



41



103



11,14,17



149,181,184

75

-L-



82,87

-M-

36,39,40,44,67,88, 100,143,267

17,39,48

73,118,149,157,159, 192,283,287,292,293,

295,297,298,309

-P-

PEMBE 73,75,85, 102

-S-

SARI 73,75,85, 102

SİMSİYAH 103,161

SİYAH 84,85,87, 149,168,181,182,245

-T-

TAHİNİ 87

TOZPEMBE 170

-Y-

YEŞİL 14,17,39,87

GENEL İNDEK

-A-

AÇIK MAVİ	149,
AÇIK SARI	87,170
AGUSTOS	70,72
AKŞAM	17,38,40,41,42,67,100,170,252
ARABA	10,37
ASIR	9,238,254,260,266,286,303
AVİZE	42
AYNA	126,173,177,178

-B-

BAHAR	140,143,2088,211,212,222,241
BAŞÖRTÜSÜ	73,75,191
BEMBEYAZ	103
BEYAZ	17,33,39,44,75,78,101, 102,128,170,309
BUGÜN	70,85,234,260,262,278,292,293,299,302,305

-C-

CUMA 12,15

-Ç-

ÇARŞAF 75,81

ÇATANA 11,182

-D-

DAKİKA 52,83,91,198

DÜN 220,229

-E-

ELDİVEN 78

ELMAS 161,297

ESVAP 81,194

ETEK 223

EYLÜL 47,70,72

-F-

FERACE 75,81

FES 103

-G-

GECE	13. 14. 15. 26. 30, 38. 39. 40,42,43,44.45,46,47.49 55,57,60,64,68,69, 70,71,72,73,75,78,79,84,86,89,91, 94,99, 100,102,108,109,110,112,113,117,123,124,125 126,128,129,132,135,141,147,148,153,154, 155,156, 157,159,160,162,163,164,166, 168,174,177,178,185, 190,191,192,194,195, 197,199,207,210,211,216,217, 219,221,223,230,231,233,234,235,237,239,240,242, 244,245,246,247 ,248,249,250,251,252,253,255,259, 260,263,264,266,267,268,269,280,283,284,287,292, 293,296,297,307,308
------	--

GECELİK	IOI
---------	-----

GÜN	11, 13,38,39,47,49,52,56,57,83, 118,206,210, 211,219,234,237,252,256,260,274,286,287,299
-----	---

GÜNDÜZ	64,154,159,167,168
--------	--------------------

-H-

HAFTA	56,60, 114,266
-------	----------------

HAZİRAN	70
---------	----

-İ-

İNCİ	191
------	-----

İKİNDİ	12,41,234
--------	-----------

İLKBAHAR	52,118,133,280
----------	----------------

İLKBAHAR 52,118,133,280

-K-

KADİFE 41

KAYIK 10, 11, 12,14,15,3 1,37,41,42,45,46,48,67, 71, 73, 76, 79
80,81,83,84,85,86,87,88,89,90,91,95,96,99, 101, 102,
103,104,107,108,109,1 11,113,114,115,I 17,121,126,
127,128,163,165,182,184,189,190,194,197,199,201,
202,205,230,232,23 3,24 7,248,249,250,25 1,252,253,
265,266,268,269,283,285,286,292,293,294,297,298,
309

KIPKJRMIZI 103

KIRMIZI 11,14,17

KIŞ 35,55,211,212

KOYU MAVİ 149,181,184

KOYU SARI 87

KREM 75

-L-

LACİVERT 82,87

-M-

MANTO	75,81
MAŞLAH	75,81
MAVİ	36,39,40,44,67,88, 100,143,267
MAVİMTRAK	17,39,48
MAVNA	11
MAYIS	35
MENEKŞE	73,118,149,157,159,192,283,287,292,293,295,297, 298,309

-N-

NİSAN	35
-------	----

-O-

OTOBÜS	179
OTOMOBİL	27,57,179

-P-

PAZAR	12,55,85,86,91,268
PEMBE	17,39
PERDE	40
PIRLANTA	84,191
PUDRA	78

-R-

REDİNGOT	103
RÖMORKÖR	11

-S-

SAAT	248
SAAT	48,49,52, 100,111,113,121,122,124,147,162,167,169 179,182,202,224,239,250,251,283,288
SABAH	40,181,203,231 ,234,243,249
SARI	73,75,85,102
SAKSI	41,42
SANDAL	10,11,12,24,41,42,48,67, 71,73,75,76,79,80,83,84,86 88,89,90,91,93,95,96,99, 101,102,103,104,107,109, 111,113,114,115,158,161,163,165,167,180,182,183, 189,190,194,196,198,199,200,202,203,205,231,232, 233,241,245,247,248,249,250,251,252,253,266,267, 283,286,292,294,309
SANIYE	49,52,304
SENE	9,12,17,22,34,38,39,45, 70,155,159,160,164,186,200 269,277,279,302,304,306,307
SİMSİYAH	103,161
SİYAH	84,85,87, 149,168,181,182,245

KAYNAKÇALAR

MEYDAN LAROUSSE ANSİKLOPEDİSİ 24.CİLT

OSMANLICA TÜRK ANSİKLOPEDİK LÜGAT-13.BASKI,1996,
ANKARA

GENEL KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ-ANA BRİTANNİCA 24.CİLT

GÖRSEL DÜNYA ANSİKLOPEDİSİ 24.CİLT

BURAK BARDAKÇI'NIN SİYASALLAŞMIŞ TÜR BAN BİR
MODAYDI ADLI MAK ALESİ

ABDÜLHAK ŞİNASİ HİSAR BOGAZİÇİ
MEHTAPLARI(Istanbul, 1943, ank: ara)